

Beszámolók ◦ Szemlék ◦ Közlemények

HAZAI ESEMÉNYEK

Beszámoló dr. Franz Kroller előadásáról

1981. szeptember 29-én a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Műszaki Szekciója előadásra hívta meg DR. FRANZ KROLLER professzort, a grazi Egyetemi Könyvtár igazgatóját, az Osztrák Tudományos és Szakkönyvtárak Egyesületének elnökét. *A könyvtári munka és a tájékoztatás gépesítése Ausztriában* c. előadás igen nagy érdeklődést váltott ki, aminek ékes bizonyítéka, hogy az OSZK dísztermét a hallgatóság színültig megtöltötte. Kroller professzor igen jól áttekinthető képet nyújtott arról, hogy milyen reform alatt és előtt áll az egész osztrák tudományos könyvtárügy, miként zajlottak és zajlanak az automatizálás tervezési és szervezési munkálatai, milyen eszközöket használnak jelenleg és milyeneket szándékoznak beszerezni e célból, valamint, hogy ki viseli mindennek az anyagi terheit. Végül élvezetes vetítettképes beszámoló következett a nagy tudományos könyvtárak létesítési, felújítási, raktárépítési, belső térbeépítési munkálatairól, valamint az adatbázis-lekérdezés folyamatának egymást követő lépéseiről.

Amikor az osztrák tudományos könyvtárak automatizálását kb. 4–5 évvel ezelőtt elhatározták, a *Tudományos és Kutatási Minisztérium* létrehozott egy Tervező Központot Bécsben, amely egy *országos rendszer* koncepcióját volt hivatva kidolgozni. A megvalósításra elfogadott rendszer messzemenően az érintett könyvtárak koordinációján alapul. Teljes kiépítésével olyan online könyvtári hálózat jön majd létre, amely lehetővé teszi az összes állomány lekérdezését, a könyvtári feldolgozó munka (pl. bibliográfiai leírások készítése) minimálisra csökkentését és szelektív információterjesztést valamennyi előfizetett adatbázisból.

A számítógéphálózat felépítése a következő lesz: a bécsi központban egy 5 millió schilling értékű, 500–1000 Mbyte operatív tárkapacitású számítógép fog állni. Ezt helyi számítógépek egészítik majd ki: Bécsben kettő, Salzburgban, Innsbruckban, Grazban és Linzben 1–1, egyenként 50–100 Mbyte tárkapacitással, összesen 4 millió schilling értékben. A helyi számítógépekhez szatellit-számítógépek fognak csatlakozni, amelyek kb. 200 ezer schilling értékűek, és 1/2–1 Mbyte tárkapacitással rendelkeznek. Valamennyi számítógépet vezetékcsatlakoztatás köti össze, aminek költsége havonként és km-enként 99 schilling. Kroller professzor hangsúlyozta, hogy ez az adatbankváz még csak a tervekben létezik, majd rátért egy, már ténylegesen működő rendszer részletesebb ismertetésére.

1980 júniusától kísérleti *online kölcsönzési rendszert* vezettek be a grazi Egyetemi Könyvtárban. A véglegesített rendszert 1982-re tervezik átvenni a kooperáló könyvtárak. A kölcsönzési folyamat egyes lépéseit diaképsorral illusztrálta az előadó. A kölcsönzők fényképes, vonalkódos olvasójegyet kapnak, a kölcsönözhető könyveket ugyancsak vonalkódos azonosítóval látják el. A kódok leolvasására érzékelő ceruzát használnak. Minden kölcsönzési lépés (kiadás, visszavétel, előjegyzés, kiértékelés, figyelmeztetés ill. büntetés) automatizált. Kroller professzor megjegyezte, hogy az automatizált rendszer bevezetése óta a kölcsönzési morál lényegesen megjavult. Az online kölcsönzési nyilvántartás igen sok pozitív tapasztalattal örvendeztette meg mind az olvasókat, mind pedig a könyvtárosokat és a könyvtárat. Nevezetesen: az olvasók mentesültek a kéréslap-kitöltéstől, a könyvek visszaadásával járó forma-

litásoktól. Rendkívül egyszerűen tudják előjegyeztetni a kívánt könyveket, és hamarabb meg is kapják azokat, mivel a könyvek forgási sebessége az adminisztráció csökkenésével gyorsabb lett. A könyvtárosok munkája lényegesen könnyebbé vált, minthogy megszabadultak a különböző kartotékok rendezésétől. A reklamációkat a gép írja ki, és a könyvtári statisztikai adatokat is gép tárolja. A rendszer előnyeit természetesen a könyvtár egésze is élvezzi, mivel a könyvek jobb kihasználására ad lehetőséget, aminek eredménye, hogy kevesebb többes-példányt kell beszerezni. Javult a kölcsönzötér kihasználása, s ami még mind ezeken felül nagy jelentőségű: olyan megbízható állományhasználati statisztika áll a rendelkezésükre, amelyre a gyarapítási munka „mérget vehetően” építhet. A kísérleti kölcsönzési rendszer első lépcsője a szabadpolcos állományra terjed ki, és a könyvtári személyzet működteti. A második lépésben, amelynek elindítását 1982-re tervezik, a teljes raktári állományt bevonják majd a gépesített kölcsönzésbe, amikor is az olvasók fogják kezelni a berendezéseket.

A rendszer alapjából szolgáló rendszerelemző munkát a könyvtárosok végezték el, ez maga kb. 1000 oldal terjedelmű. A software saját fejlesztésű, a többi könyvtárba való adaptáció csak kisebb programfejlesztési munkát igényel majd.

Terveik között szerepel egy folyóirat-adatbank létrehozása is, amelynek kezdeti munkálatai ígéretesen bontakoznak ki. Az *Österreichische Nationalbibliographie* gépesítési munkálatai ezzel szemben még igencsak kezdetleges állapotban vannak.

Kroller professzor elmondta, hogy bár a tervezett rendszer valamennyi gépesíthető könyvtári folyamatra és minden könyvtárra kiterjed majd, akadtak „türelmetlen” kollégák is, akik saját könyvtárjukban egyes, többnyire ügyviteli jellegű munkákat már automatizáltak. Ezek a részrendszerek — sajnálatos módon — nem lesznek kompatibilisek a nagy rendszer megfelelő részeivel.

Az *online információkeresés* igen eredményesen és szervezeten folyik a tudományos nagykönyvtárakban, összesen mintegy 20 helyen. Az egyetemi oktatók és a kutatók, sőt egyes esetekben még a hallgatók is ingyenesen vehetik igénybe ezt a szolgáltatást, mivel a költségeket a Kultuszminisztérium fedezi. Csak a külső cégek, iparvállalatok megbízása alapján végzett keresésekért számítanak fel díjat. Egy-egy online keresés átlagosan 300 schillingbe kerül, ha könyvtárnál rendelik meg. Ugyanezért a szolgáltatásért az információkereső cégek tízszeres árat kérnek.

A keresések 80%-át a Lockheed adatbázisszolgáltató rendszerben végzik, 10%-át a BLAISE-ben. A többi megoszlik az ESA, az SDC, a DIMIDI, az INKA, az INIS, az AGRIS és a Telesystems között. Az adatbázisok közül a legkeresettebb a MEDLINE (35%), a CACON (25%), a BIOSIS (10%) és az INSPEC (6%). Kiderült, hogy az USA adatbázisaiban való keresés lényegesen olcsóbb, mint az európaiakban való. Ez az adatátviteli költségek

alacsony voltának köszönhető. Az ausztriai adatbázis-központok — az AGRIS és az INIS kivételével — csak offline módon vehetők igénybe.

Néhány adat a berendezések áráról: egy terminál ára 20 ezer schilling, a modeme 10–15 ezer, egy nyomtatóé pedig 20 ezer. Ezeknél az összegeknél jóval többet tesznek ki a szakemberképzési költségek. Jelenleg könyvtáranként átlagban két-két, az információkeresésre jól kiképzett szakemberük van. A keresőkérdések megfogalmazásakor kb. 5–10 deskriptort használnak.

Kroller professzor felhívta a figyelmet arra, hogy szerinte a világon megoldatlan a primer dokumentumok szolgáltatásának a kérdése. Az ő könyvtárai a primer dokumentumigények mintegy 50%-át tudják kielégíteni saját állományukból, a többit átkölcsönzéssel. Az egyes adatbázisok biztosította primer dokumentumszolgáltatás igénybevétele egyelőre annyira költséges, hogy sok esetben olcsóbb lenne az eredeti dokumentum beszerzése.

Az elhangzott előadás útmutatásként is értékelhető, amennyiben bemutatta, hogyan lehet átfogó számítógépesítési koncepciót kialakítani és fokozatosan megvalósítani a tudományos könyvtárak szükségleteinek összehangolásával egy olyan országban, amely hazánkkal közel azonos nagyságú.

Berke Barnabásné

Megkezdődött az oktatás a műszaki könyvtárkezelői tanfolyamon

Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ az Építésügyi Tájékoztatási Központtal, a Kohó- és Gépipari Tudományos Informatikai és Ipargazdasági Központtal, a Magyar Tudományos Akadémia Központi Könyvtárával és a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Információs Központjával közös szervezésben könyvtárkezelői tanfolyamot indított a szakkönyvtárak képzéssel nem rendelkező főfoglalkozású dolgozói számára. A tanfolyam megnyitó ünnepsége 1981. szeptember 25-én volt a Magyar Tudományos Akadémia kistermében, ahol az elméleti előadások megtartására is sor kerül a tanfolyam teljes időtartama alatt, és ahol az oktatás október 9-én ténylegesen is megkezdődött.

A kulturális miniszter 103/1980. (M. K. 12.) KM számú utasítása értelmében valamennyi hálózati központ rendezhet könyvtárkezelői tanfolyamot, ha azt a Művelődési Minisztérium könyvtári osztálya engedélyezi.